

„Benedikt Bor”, Benedek és Bankó Halicsban 1210 körül

1. rész

1. „Benedikt Bor”

1.1. Az utóbbi negyed évszázadban ugrásszerűen megnövekedett a Halics-Volhíniai Fejedelemség (a továbbiakban: HVF.) történetével foglalkozó tanulmányok és könyvek száma, kiváltképpen Ukrajnában és Lengyelországban (hasznos historiográfiai áttekintést ad NAGIRNYJ 2011: 15–74). Néhány ukrán kiadványt lapozgatván felfigyeltem egy érdekes magyar személynévre, nevezetesen a „Benedykt Bor (Бенедикт Бор)”-ra. A név viselője több mint másfél évszázada figyelemre méltó szerephez jutott a HVF. orosz és ukrán történetírásában. Itt egy két elemből álló személynévvel van dolgunk, és mivel 13. századi személyről van szó, aligha valószínű, hogy a *Bor* családnév lenne. Inkább a latin forrásokban előforduló *Benedictus dictus Bor*, *Benedictus filius Bor*, *Benedictus de (genere) Bor* stb. megfeleltetésének tűnik, de ilyen nevű előkelő személy nem ismert a 13. századi Magyar Királyságban. Vajon ki volt ő? Az alábbiakban egyebek mellett ezen Árpád-kori személynév és a vele kapcsolatos események körüli problémákat szándékozom górcső alá venni.

Ismeretes, hogy Roman Mstislavič halics-volhíniai fejedelem 1205-ös halálát követően megkezdődött a halicsi örökségért folytatott harc, amelyben II. András magyar király aktívan részt vett, és többször is hadat indított Halicsba (ukr. Галич, Halyč), hogy azt uralma alá vonja. Az ilyen hadiesemények egyikének leírásakor bukkan fel a „Benedykt/Benedikt Bor” a HVF. történetírásában. Ezen személy történeti szerepével kapcsolatban bevezetőül most egyelőre csak egy jellegzetes példát hozok fel az újabb kiadványokból, amelyeknek témájául a HVF. történetének különböző aspektusai állnak. 2013-ban napvilágot látott a Korol’ Danylo Romanovych című ukrán könyv, amelynek az idevágó része LEONTIJ VOJTOVYČ munkája. Az ukrán történész arról szólván, hogy „Benedykt Bor” nádor (*палатин Бенедикт Бор*) magyar sereggel behatolt Halicsba, megjegyzi, hogy ezen eseményt különféleképpen datálják, és az 1210. évre való datálást helyesnek véli. Szerinte a *Bor* magyarul ’bor’-t jelent. Továbbá „Benedykt Bor” halicsi uralma akkor ért véget, amikor az Ihorevyček (Igoreviček) birtokukba vették Halicsot, és „Benedykt Bor” elmenekült a Kárpátokon túlra, Magyarországra (ALEKSANDROVYČ–VOJTOVYČ 2013: 45–46; I. még VOJTOVYČ 2011: 236–237, 2013: 88). Egy néhány évvel későbbi esemény, a Gertrúd magyar királyné elleni merénylet kapcsán ismét megjelenik „Benedykt Bor” neve. VOJTOVYČ ugyanis azt írja, hogy az összeesküvők, akik élén „Benedykt Bor” állt, megkísérlik megölni a leleszi monostor közelében a Halicsba igyekvő II. Andrást, aki a királyné 1213. szeptember 13-i megölése után tüstént visszafordult; „Benedykt Bor” összeesküvése és Gertrúd királyné meggyilkolása belviszályokhoz vezetett Magyarországon, ami nem engedte a magyar királyt, hogy folytassa a halicsi ügyekbe való aktív beavatkozást (ALEKSANDROVYČ–VOJTOVYČ 2013: 50–51; VOJTOVYČ 2011: 239, 2013: 91).

Az ukrán kutató, aki ugyan írását lábjegyzetekkel ellátta, nem hivatkozik ebben az esetben forráshelyekre, sem szakirodalomra, így nem tudhatjuk, hogy az idézett sorai milyen források alapján öltöttek testet. Most nem tartom feladatommak, hogy helyreigazítsam ezeket a sorokat, hanem elsősorban a „Benedykt Bor” név körül lappangó rejtélyek napfényre hozására szorítkozom, ami során ugyanakkor remélhetőleg kicsit világosabbá válhat az említett sorok rejtélye is. Ízelítőül még, a teljesség igénye nélkül, hivatkozom a HVF. történetére vonatkozó más ukrán munkákra is, amelyekben „Benedykt Bor” felbukkan: „палатин Бенедикт Бор”, „воевода Бенедикт Бор” (DIU. 2000: 542–543; a vonatkozó rész H. JU. IVAKIN munkája); „палатин Бенедикт Бор”, „Бор Бенедикт” (КУРЧУНСЬКИЙ 2004: 226, 237, 1140, 1142); „Бенедикт Бор Лисий”, „угорський воєвода Бенедикт (Бор Лисий)” (PETRYK 2005: 184); „трансільванський воєвода Бенедикт Бор”, „Бор” (VOLOŠČUK 2006: 68, 2009: 84, 86, 2014: 159, 449); „угорський палатин Бенедикт Бор”, „Бенедикт Бор, угорський воєвода першої половини XIII ст.” (HOLOVKO 2006: 266, 269, 282, 550); „палатин Бенедикт Бор” (МУЧАЛОВА 2007: 362); „Бенедикт Пот (sic!)” (HOLOVKO 2010: 127).

Elmondható, hogy „Benedykt Bor” szerepeltetése a HVF. történetében nem megy ritkaságszámba, és a jelenség megszilárdulását az utóbbi évtizedek ukrán történettudományában bizonyára az is elősegítette, hogy a Halics-Volhíniai Évkönyv (a továbbiakban: HVÉ.) ukrán kiadásában is megtalálható a „Benedykt Bor” nevet viselő személy. LEONID MACHNOVEC’, aki a HVÉ. ukrán fordítását elkészítette, magyarázó jegyzetekkel ellátva, a kérdéses szöveghelyen a *Бенедикт* név után zárójelben a *Бор Лисий*-t teszi hozzá, a könyve névmutatójában pedig *Бенедикт (Бор) Лисий*-t szerepelteti, és e címnév után megjegyzi, hogy ő horvát-szlovén bán, és a merániai Gertrúd elleni összeesküvés élén állt (MACHNOVEC’ 1989: 371, 375, 470). Ami a *Лисий* (’kopasz’) jelző szerepeltetését illeti, az annak tudható be, hogy a jelző nélkül szereplő Benedyktet gyakran a HVÉ.-ben néhány évvel későbbi esemény kapcsán előforduló Benedikt Lysyvel (Бенедикт Лысы-vel) is azonosnak tartják. Az utóbbira később majd visszatérek. Egy másik ukrán forráskiadványnak – amely a 16. század elejéből való Chlebnikov-kódex alapján készült óorosz szövegnek a kiadása jegyzetekkel ellátva – a névmutatójában viszont külön két Benedykt szerepel: „Бенедикт (Бенко), воєвода угорський”, valamint még „Бенедикт [Бор] Лисий, палатин угорський” (HVÉ. 2002: 371; a Chlebnikov- és Pogodin-kódex faksimile kiadását – amely megjelent az USA-ban –, csak nehezen és kevés haszonnal forgathatjuk: HVÉ. 1990). Azonban ha a feltüntetett oldalszámok alapján keressük a két Benedyktet az óorosz szövegben, kitűnik, hogy az előbbi Benedykt e néven nem szerepel, hanem valójában csakis *Бенко*-ként fordul elő az 1208. (6716.) évi dátum alatt (HVÉ. 2002: 79), a másik Benedykt pedig az a Benedikt (Benedykt), aki jelző nélkül is (HVÉ. 2002: 79), valamint egy későbbi év alatt a „Лысы” jelzővel ellátva bukkan fel. A jelző pedig szögletes zárójelbe van téve az óorosz szövegben, ami azt jelenti, hogy ez a jelző nem a Chlebnikov-, hanem az Ipat’jev-kódexben (és Pogodin-kódexben) szerepel (HVÉ. 2002: 82; l. még HVÉ. 1990: 313). Amint látható, nagyon kusza és zűrzavaros helyzettel állunk szemben, amelyet a továbbiakban szándékozom tisztázni.

Az utóbbi néhány évtizedben megjelent, általam fent idézett ukrán munkákban sehol sem találunk szakirodalomra vagy forráshelyre való hivatkozást „Benedykt Bor”-ral kapcsolatban, így arra gondolhatnánk, hogy a név használata nem új keletű, és ezt a régebbi ukrán szakirodalomban kell keresnünk. Mindenekelőtt a legnagyobb ukrán történetíró, MYCHAJLO HRUŠEVS’KYJ múlt század elején megjelent munkájára kell hivatkoznom, amelyben magyar okleveles forrásokat is használt. Az Ukrajna-Rusz története címet viselő hatalmas műve 3. kötetében a két Benedyktet egynek tartja, figyelmen kívül hagyva a ’kopasz’ jelzőt, és ugyanakkor a *Benedykt* név mellé nem teszi hozzá a *Bor* szót (HRUŠEVS’KYJ 1905: 25, 31, 36, 572).

1.2. Azon kérdés megválaszolása végett, hogy miként, milyen szakmai csatornán keresztül került be „Benedykt Bor” a HVF. ukrán történetírásába, most már az orosz történettudományra fordítok kis figyelmet, amely jóval régebbi hagyományokkal rendelkezik a történetírásban. A Szláv enciklopédia címen megjelent 2005-ös lexikonban érdekes módon nem a *Benedikt*, hanem a *Bor* címszó alatt találkozunk „Benedikt Bor”-ral. Középkori személynév lévén címszóként inkább a *Benedikt*-et kellene szerepeltetni, ha a *Bor* nem keresztnév és csak megkülönböztető funkciója lenne. Mindenesetre a „Bor” szócikkből kiderül a kiléte, ti. „БОР Бенедикт (венг. Benedikt Bor) – венгерский воевода”, aki 1210-ben Halics elfoglalása után parancsnok lett, és ott kegyetlen uralmat vezetett be; 1211-ben a magyar hadakat kiűzték Halicsból. A lexikon szerint a magyarok a lengyelekkel szövetségre lépve 1214-ben ismét elfoglalták Halicsot, Kálmán királyfit kikiáltották királynak és visszahívták Bort, aki később, 1220–1221-ben, amikor Mstislav Mstislavič a polovecek segítségével legyőzte a magyar hadat, meghalt (BOGUSLAVSKIJ 2005: 98; talán nem felesleges megemlíteni, hogy a lexikonban címszóként II. Béla és IV. Béla királyok is fel vannak véve, II. András pedig nem, aki éppen Benediktet küldte Halicsba). Amint láttuk, a „Benedykt Bor”-féle ukrán jelenség nem köthető össze HRUŠEVS’KYJ munkásságával, és valószínű, hogy inkább orosz „hagyomány”-ra vezethető vissza. Többek között meg kell említenem V. T. PAŠUTO máig alapvető munkának számító 1950-es monográfiáját a Halics-Volhíniai Rusz történetéről, amelyben többször történik említés „Benedikt Bor”-ról, könyve indexében pedig a következő áll: „Бенедикт Бор «Лысый» – венгерский палатин” (PAŠUTO 1950: 33, 37, 200, 201, 316; a kérdéses név egy másik munkájában is előfordul: PAŠUTO 1968: 243, 246, 435). Bizonyos, hogy PAŠUTO is egynek tarja a két Benediktet. A. V. MAJOROV a Halics-Volhíniai Rusz című 2001-es munkájában szintén egynek véli ugyan a két személyt, de a *Bor*-t nem tette a *Benedikt* név után („Бенедикт, венгерский палатин, правитель в Галиче XIII в.”, MAJOROV 2001: 618). Újabb terjedelmes könyvében már megjelenik „Benedikt Bor” mint erdélyi hadvezér („трансильванский воевода Бенедикт Бор”, MAJOROV 2011: 183). Valószínűnek tűnik, hogy a kérdéses név használata kapcsán a HVF. történetéről szóló ukrán és orosz szakirodalomban létezik valamiféle szakmai közmegegyezés, amely nem igényli a forrásadatra való hivatkozást.

Most vegyük szemügyre a HVF. története legfontosabb kútfőjének, a HVÉ.-nek az orosz kiadásait, amelyekre a kutatók támaszkodnak. A HVÉ. először 1843-ban jelent meg nyomtatásban az Orosz Évkönyvek Teljes Gyűjteménye (Полное

собрание русских летописей, a továbbiakban: PSRL.) című forrásgyűjtemény 2. kötetében, amely a 15. század eleji Ipat’jev-kézirat alapján készült szöveggözlés a Chlebnikov- és Jermolaev-kódex szövegvariánsai figyelembe vételével. Az újabb, 1908-as kiadás (és reprintjei) szintén ezen Ipat’jev-kódex alapján közli a HVÉ. szövegét, emellett a Chlebnikov-, a Pogodin- és az Jermolaev-kódex szövegvariánsait is feltünteti. Az 1998-as reprint kiadás végéhez a személy- és helyneveknek az eredetileg 1975-ben önállóan megjelent mutatója is hozzá van csatolva. A személynévmutatóban, amelyet L. L. MURAV’EVA készített, a következő áll: „Бенедикт Бор Лыцый, палатин венгерский”, és néhány sorral fentebb: „Банк (Бенко – Ерм.), воев. венгерский” címnév is megtalálható (PSRL. 2²: Именной и географический указатели к Ипатьевской летописи, vii; a „Ерм.” rövidítés a 16. század végi Jermolaev-kódexre utal). Mellesleg megemlítem, hogy a fent említett ukrán forráskiadványnak – amely a Chlebnikov-kódex alapján közli a HVÉ. szövegét – az orosz változata is megjelent, és az indexében változatlanul ugyanúgy áll: „Бенедикт (Бенко) венгерский воевода” és „Бенедикт (Бор) Лысый, венгерский палатин” (HVÉ. 2005: 371).

Az évkönyv D. S. LICHACĚV által készített orosz nyelvű fordítása kommentárjában is él a szóban forgó név: „Бенедикт Бор – венгерский палатин; он же – Бенедикт Лысый, упомянутый под 6720 (1212) г.” (LICHACĚV 1997: 489 [az 1981-es változatában is]; l. még DIMITRIEV 1987: 450). Az eddigiek fényében nem meglepő, hogy a HVÉ. angol és cseh fordításában is megjelenik ez a név („Benedikt [Benedict] Bor, Hungarian voyevoda”, PERFECKY 1973: 20, 133, 149; „Benedikt Bor – uherský palatin”, KOMENDOVÁ 2010: 149, 27. j., 171), és a jelen-ség még az angol és a német nyelvű szakirodalomba is bekerült („Palatin Benedikt Bor”, LAMMICH 1973: 19–20; „Palatine Benedict Bor”, DIMNIK 2003: 266). GERHARD PODSKALSKY eredetileg németül megjelent könyvének orosz fordításában pedig a fordító zárójelben, magyarázatként megemlíti az eredeti változatban nem szereplő „Benedikt Bor”-t (PODSKAL’SKI 1996: 370).

A PSRL. első sorozatának – amelynek 1843-as 2. kötetében jelent meg a HVÉ. szövege is – első nyolc kötetéhez személynévmutató is készült, amelynek 1868-ban megjelent első részében felbukkan a kérdéses személynév: a „Боръ, Бенедиктъ, Лысый, палатинъ Венгерскій” címnév, valamint a „Бенедиктъ Лысый” utaló címnév, és külön a „БЕНКО, воев. Венгерскій” címnév és a „БАНКО воев. Венгерскій” utaló címnév is szerepel (Ukazatel’ 46, 52, 68), holott az orosz szövegben a „Боръ” sehol sem fordul elő (PSRL.2¹: 157, 160). NIKOLAJ MICHAJLOVIČ KARAMZIN 1818-ban megjelent klasszikus munkájában már felhasználta a Chlebnikov-kódexet, amelyből idézte az ide vonatkozó részt is, és megemlíti ugyan *Benedikt*-et, de „Benedikt Bor”-t nem (KARAMZIN 1989/91: 1: 25; 2–3: 426, 567). Tehát, tekintetbe véve ezeket a körülményeket, arra gondolhatunk, hogy az 1843 és 1868 közötti időszakban publikált tanulmányokban fellelhetők a „Benedikt Bor”-ra vonatkozó forrásadatok. Így a korszak kiemelkedő történétírója, SERGEJ MICHAJLOVIČ SOLOV’EV (1820–1879) 1852-ben megjelent művéhez, a nevezetes Oroszország története 2. kötetéhez fordulhatunk tájékozódás végett. Ebben megtaláljuk „палатин Бенедикт Бор”-t, akit András magyar király Halicsba küldött, és később a Gertrúd királyné elleni összeesküvés kapcsán is

említés történik róla (SOLOV'EV 1988: 566–567, 569). Szerinte Gertrúd királyné és testvéreinek viselkedése folyton gerjesztette a főurak elégedetlenségét, s végül nyílt lázadáshoz vezetett, amikor is a királyné testvéreinek egyike, Ekbert a királyné tudtával, sőt az ő lakosztályában megbecstelenítette a halicsi Antikrisztus, „Benedikt Bor” nádor feleségét, Benedikt pedig annak ellenére, hogy ő is hasonlóképpen viselkedett Halicsban, bosszútól vezérelve összeesküvést szervezett más főurakkal együtt. Az összeesküvők – írja az orosz történetíró – a király halicsi hadjáratba vonulását kihasználva behatoltak az udvarba és feldarabolták a királynét. Az a benyomásom, hogy SOLOV'EV aránytalanul sokat ír a Gertrúd elleni merénylet körülményeiről, és azon leírás is feltűnő, hogy Ekbert bambergi püspök mocskolta be „Benedikt Bor” feleségét. Vajon honnan vehette ezt a történetet az orosz történész, aki a HVÉ.-ben csak azt olvashatta, hogy egy *Benedikt* nevet viselő magyar rövid ideig ugyan, de halicsi helytartó vagy kormányzó volt? Hogy közelebbről tájékozódjon Benedikt kilétéről, valószínűleg a számára akkoriban hozzáférhető, Magyarország történetéről szóló szakirodalomban kutakodott. Az orosz történetíró ebben a vonatkozásban sajnos nem hivatkozik semmilyen forrás-adataira vagy szakirodalomra. SOLOV'EV kortársa, N. I. KOSTOMAROV (1817–1885) ismert történész 1873-ban megjelent, Danilo Romanovičről szóló írásában is szerepel a „венгерский воевода Бенедикт Бора” (sic!; KOSTOMAROV 1989: 242). A szovjet korszak irodalmából is van több hasonló példa.

1.3. Ha kézbe vesszünk a SOLOV'EV korában forgalomban lévő néhány szakmunkát, amelyek Magyarország történetéről szólnak, azt látjuk, hogy az orosz szerző művében nem alaptalanul használta a „Benedikt Bor” nevet. JOHANN CHRISTIAN VON ENGEL (1770–1814) ismert művében „Benedikt Both”-ról mint horvát és dalmát bánról szólva megjegyzi zárójelben, hogy őt általában Bankbánnak nevezik, hiszen Banknak hívják magyarul Benediktet: „Benedikt Both, (gewöhnlich Bankbän genannt, denn Bank heisst Ungarisch Benedikt)”; ENGEL tollán pedig „Exban Benedikt” és „Bankban” egy személlyé válik, mégpedig mint Gertrúd királyné gyilkosa (ENGEL 1813: 289, 293–294). A SOLOV'EV-féle „Benedikt Bor” név megszületésének körülményeire nagyobb fényt vet IGNAZ AURELIUS FESSLER (1756–1839) nevezetes könyve, amelyben „Palatin Bank” – aki FESSLER szerint nem volt a királynégyilkosság végrehajtója – „Bank (*Benedikt*), aus dem Geschlechte Bór”-ként is előfordul (FESSLER 1815: 415, 417–418). Időrendileg még számításba jöhet például HERMANN MEYNERT (1808–1895) 1845-ös német nyelvű könyve is, amelyben szintén szerepel „Bank (*Benedikt*) aus dem Geschlechte Bór” (MEYNERT 1845: 162–163). Kézenfekvő arra gondolni, hogy SOLOV'EV a korabeli szakirodalomra támaszkodván Benedikt halicsi kormányzót „Bank (*Benedikt*), aus dem Geschlechte Bór”-ral azonosította, amely alapján életre keltette „Benedikt Bor”-t, és ezért is írhatott aránytalanul többet a Gertrúd királyné elleni összeesküvés körülményeiről, amelyek Oroszország története szempontjából inkább kihagyhatók lennének, bár igaz, hogy a HVÉ.-ben is csak röviden esik szó róla. Az orosz történész bizonyára nem vette észre, hogy a HVÉ.-ben egy kicsit későbbi esemény kapcsán szereplő *Банко* nem más, mint Bánk – amint majd látni fogjuk –, pontosabban ennek alakváltozata, Bankó. A későbbi kutatók minden bizonnyal kritikátlanul át is vették a SOLOV'EV által életre hívott „Benedikt Bor”-t, amely így a HVF. történetírásában táptalajra lelt.

2. Benedek és Bánk

2.1. A „Benedikt Bor” névtől kiindulva – amely a HVF. ukrán és orosz történetírásában mindmáig él – a „Bank (Benedikt), aus dem Geschlechte Bór”-ig jutottunk, amellyel a 19. század első felében kiadott német nyelvű munkákban találkozunk, és amely név magyarítva *Bór nembeli Bánk (Benedek)* lenne. Érdekes megemlíteni, hogy 1890-ben LÁZÁR GYULA (1890: 278) az orosz birodalom történetéről szóló munkájában azt írja, hogy „Benedek vagy Bánkbán nagy haderővel jelent meg Halicsban”, ADRIAN JUSUPOVIĆ (2013: 283, 1431. j., 338) pedig a halics-volhíniai előkelőkről szóló új könyvében Gertrúd királyné meggyilkolásával kapcsolatban Benedek horvát bán („Benedykt, ban chorwacki”)–ról tesz említést. A *Bánk* és *Benedek* névazonosságról szóló vélekedés – úgy látszik – a 18–19. században széles körben elterjedt Magyarországon. PÁPAI PÁRIZ FERENC (1649–1716) nevezetes Dictionarium Latino–Hungaricum című munkájának BOD PÉTER által bővített 1767-es kiadásában megtalálható a latin nevek magyar megfelelőinek jegyzéke, amelyben a következő áll: „Benedictus: Bánk, Bene, Benke, Benkő, Benedek” (PPB. 612; az 1708-as első kiadásban ez a jegyzék nincs meg, l. még OklSz. 48). Sőt még a 19. századi szótárakban is ez az egyeztetés állt fenn. GYARMATHI SÁMUEL 1816-os kis szótára szerint: „Bank, benedek, L. benedictus”, „Benkő, benke, benkes, benedek, bánko, bánk, sunt denominationes derivatae a *Benedictus*” (GYARMATHI 1816: 5–6). A CZUCZOR–FOGARASI-féle, 1862-es értelmező és szövejtő szótár a *Bánk* címszónál megemlíti, hogy ez a *Benedek* név alhangú változata, másképp: *Benke, Benkő, Bendő, Bencze, Bende, Beke* stb.; a *Benedek* címszó alatt pedig ezen név változatait is felsorolja: *Bene, Benes, Bende, Bencze, Benke, Benkő, Bánk, Bekő, Benő* (CzF. 412, 570; vö. még: „Bánk. tn. finév, Benedek”, Ball. 67; még több idevágó szótárirodalmat l. EtSz. 356). Katona József híres drámájának, a *Bánk* bánnak az első, 1815-ös változatában a „BÁNK-BÁN” név után a szereplők felsorolásakor zárójelben a „Benedek-bán” névváltozatot is szerepelteti (Katona 1983: 8). Jókai Mór történelmi témájú munkájában pedig „Bór Benké”-vel találkozunk, „kit ismertebb néven Bánk bánnak neveznek” (Jókai 1969: 1: 113). A „Bór Benke”, avagy „Bór Benedek” név jól összecseng a „Benedykt/Benedikt Bor”-ral és a „Benedikt aus dem Geschlechte Bór”-ral is. A *Benedek* és *Bánk* névazonosítása talán még évszázadokkal korábban keletkezhetett, amikor is a magyar neveket megpróbálták keresztény nevekből származtatni. Ilyen példa az említett 1767-es szótárban is található, amely szerint az *Achatius* név magyar megfelelői: *Ákus, Ákos* (PPB. 612; vö. CsnSz. 31, lat. *Achatius* > *Akács* ~ *Akác* régi egyházi személynév). Az utóbbi név a 12. századtól adatolt (*Acus* ~ *Achus* ~ *Akus* > *Akos*) és valójában egy török (besenyő?) eredetű név, amely a 14. században a magyarok között is divatos volt (LIGETI 1986: 95, 540). Ezek után nem meglepő, hogy abban a jegyzékben, amelyet FEJÉR GYÖRGY saját hatalmas forráskiadványának az Árpád-korra vonatkozó kötetei számára készített, a „Banco (Benedictus)” név is szerepel, mégpedig a nádorok névsorában (ICD. 104), sőt még az 1905-ben megjelent horvát forráskiadvány mutatójában is találkozunk a „Banco (= Benedictus)” névvel (CDCr. 493). A német forráskiadvány 1880-ban napvilágot látott kötetének indexébe is bekerült a következő címnév:

„Bancus vir nobilis (*Benedictus Bor ban Croatiae et Dalmatiae*)” (MGH. SS. 25: 882). A *Banco* és *Bancus* névalakok kérdésére majd visszatérek.

2.2. A magyarországi történetírásban a 19. század végén olyan nézet kapott hangot, miszerint Korlát fia Benedek, aki 1202–1203-ban vajda volt, azonos Bór nembeli Bánkkal. PÓR ANTAL, aki ezt a nézetet vallotta, ezen Benedeket nem tartja azonosnak a néhány évvel később szintén vajdaként megjelenő Benedekkel (PÓR 1893a: 4). Szerinte 1209-ben (Korlát fia) Benedek volt a szlavón bán, aki „ekkor kezdte magát a tótóknál divatosb Bankó, vagy Bánk névvel szólíttatni már csak megkülönböztetésül is, mivel az erdélyi vajdát ez időben szintén Benedeknek hitták” (PÓR 1890: 497). Az ilyen szellemes nézet születésére – amely a FESSLER-féle „Bank (Benedikt), aus dem Geschlechte Bór” egyfajta újraélesztése – ösztönző hatással lehetett azon fent említett vélekedés, miszerint *Bánk*, *Bankó*, *Benkő* stb. ugyanegy *Benedek*-kel (PÓR 1890: 492, 2. j., 1893b: 445). Jóllehet más történészek PÓR nézetét hamar megcáfolták (ÉRDUJHELYI 1893: 35–40; WERTNER 1893: 523; PAULER 1899. 2: 494, 49. j.; KARÁCSONYI 2004: 170), nem tértek ki arra a névtani kérdésre, hogy a Benedek egyenlő-e a Bánkkal.

A nyelvtudomány művelői egy évszázada már felhívták a figyelmet arra, hogy a *Bánk* személynévnek a *Benedek* keresztnévvel való egyeztetése téves (EtSz. 268, 356). A *Benedek* régi egyházi személynév megrövidült alakjához, a *Ben*-hez becéző képző *-k*, *-ke* vagy *-kő* hozzáadásával születtek a *Benk*, *Benke* és *Benkő* névalakok; a *Bánk* és *Bankó* nevek pedig a *Bán* régi világi személynévhez *-k*, illetve *-kő* becéző képző csatolásával keltek életre (CsnSz. 84, 122–123; CsnE. 55–56). Az Árpád-kori latin nyelvű forrásokban a *Bankó* (< *Bán* + *-kő*), illetve a *Bánk* (< *Bán* + *-k*) nevek a *Banko*, *Banco*, *Bancho* és *Banc*, *Bank*, *Bankh* betűképekben jelennek meg. (ÁSznt. 87–89). A *Benedek* névhez, amelynek latin megfelelője a *Benedictus*, tehát nincs köze sem a *Bánk*, sem pedig a *Bankó* neveknek. A „Benedykt/Benedikt Bor” név második elemének kérdésére majd a későbbiek során keríték sort.

3. Korlát fia Benedek vajda, Benedek ispán és Benedikt Lysy

3.1. Mindezek után most már a HVÉ.-ben szereplő Benedikt azonosításának kérdésével szándékozom foglalkozni. Mielőtt a HVÉ.-ből az idevonatkozó szöveghelyeket idézném, az alább leírt esemény előzményeként annyi megemlítendő, hogy Volodimer Igorevič – aki Halicsban uralkodott – és fivére, Roman között viszálykodás tört ki, az utóbbi elkergette Volodimert, és maga foglalta el Halicsot. Az Évkönyv 1205. (6713.) évi dátummal a következőkről tudósít: „András király értesülvén a halicsi fejtelenségekről és viszálykodásokról, elküldte oda Benediktet hadaival, aki a fürdőben mosakodó Romant elfogta és Magyarországra küldötte”. Az 1206. (6714.) évi tudósítás szerint: „Roman megszökött Magyarországból, a halicsiak pedig elküldték fivéréhez, Volodimerhez, mondván: vétkeztünk elletek, mentsetek meg bennünket kínzónktól, Benediktől. S ők csakugyan megtámadták Benediktet, ki Magyarországra menekült. Most Volodimer Halicsban kezdett uralkodni...”. (Alapjában véve HODINKA fordítására támaszkodtam a nevek átírását kissé módosítva. HODINKA 1916: 311, 313, 315; PSRL. 2²: 720–723).

A félreértés elkerülése végett hangsúlyozom, hogy a továbbiakban a HVÉ. fenti szövegében szerepelt Benediktet Benedekünknek is hívom.¹ Egyúttal még egy szöveghelyet is idéznem kell, amelyben Benedikt Lysy (Kopasz Benedek, vagy Benedek, a Kopasz) fordul elő, akiről egyelőre Benedekünkötől elkülönítve szólok. A magyar király Benedekünk rövid halicsi uralma után is tovább folytatta azon törekvését, hogy Halicsot fennhatósága alá helyezze, és miután 1214-ben fiát, a gyermek Kálmánt eljegyeztette Fehér Leszek (Leszek Biały) krakkói fejedelem lányával, Salomeával, őt a halicsi trónra ültette. Azután azonban a király elvette Leszektől a neki adott várost, így a lengyel fejedelem a novgorodi Mstislav Mstislavičot hívta a király ellen. Az 1212. (6720.) év alatt közölt tudósítás szerint: „Mstislav követve Leszek tanácsát el is jött Halicsba. A halicsiak valamennyien és Sudislav ellenben Danilo után küldöttek, Danilonak nem sikerült eljönni. Benedikt Lysy pedig Sudislavval együtt futott a magyarokhoz s így Mstislav berendezkedett Halicsban”. (Vö. HODINKA 1916: 333, 335; PSRL. II²: 731–732; HODINKA fordítása szerint Danilo „nem is késett eljönni”). Meg kell ismételnem, hogy a HVÉ.-ben az 1205., 1206. és 1212. évek alatt szerepelt Benediktet főleg az orosz és az ukrán történészek vélik ugyanegynek, és gyakran „Benedikt/Benedykt Bor” néven emlegetik.

Nem banális Benedekünk identifikálásának kérdése, amelynek általában kevés figyelmet szentelnek a HVF. történetírásában, hiszen az ő magyarországi pályafutásával függhet össze a halicsi események kronológiája is. Az időrendi bizonytalanság, hogy melyik évre vagy évekre helyezhető Benedekünk halicsi uralma, javarészt annak köszönhető, hogy a HVÉ. szövegét utólag évszámokat beiktatva évekre bontották, s így előfordul, hogy egy-egy évszám alá több év alatt történt események is kerültek, néha nem is növekvő időrendben. Ezen időrendi zűrzavarok elkerülésére és rendbe hozására MYCHAJLO HRUŠEVS’KYJ már 1901-ben szentelt egy tanulmányt, amelyre mindmáig hivatkoznak mint alapvető munkára. Az ukrán kutató a témával kapcsolatos időrendet illetően a 16. századi Voskresenskaja Letopis’-ra támaszkodott. Az évkönyv az 1210. (6718.) év alatt azt közli, hogy Rostislav Rjurikovič Halicsban uralkodott, Roman Igorevičet elkergették (a halicsiak), ősszel pedig kikergették Halicsból Rostislav Rjurikovičet, és Roman Igorevičet ültették (a trónra) testvérével együtt (PSRL. 7: 116–117). Ezen eseménysort HRUŠEVS’KYJ kapcsolatba hozta a HVÉ.-ben említett „a halicsi fejtelenségekkel és viszálykodásokkal”, amelyekről a magyar király értesült. A HVÉ. nem közli ezt az eseménysort, amely után bizonyára az következett, hogy Benedek elfogta Romant és elküldte Magyarországra. Az ukrán tudós, hitelt adva a Voskresenskaja letopis’-ban szereplő évszámnak, úgy foglalt állást, hogy 1210 őszén Roman Igorevič másodsor uralkodott Halicsban, Benedek pedig ezután 1210 végén fogta el Romant, és 1211 elejéig volt magyar uralom Halicsban (HRUŠEVS’KYJ 2005:

¹ Az írásom befejezésekor még nem állt módomban hivatkozni egy, a témába vágó új tanulmányra, amelynek szerzője nem foglal állást határozottan Benedekünk azonosításának kérdésében. A szóban forgó cikk: ANGELIKA HERUCOVÁ, Palatine Then Antichrist. Benedict in the *Chronicle of Galicia-Volhynia*. In: VITALIJ NAGIRNYI – ADAM MESIARKIN eds., Rus’ and Central Europe from the 11th to the 14th Century. Publication from the 5th International Conference, Spišská kapitula, 16–18th October, 2014. Colloquia Russica series 1. vol. 5. Instytut Historii Uniwersytet Jagielloński, Kraków–Bratislava, 2015: 117–127.

335, 379). Többen követik nagy vonalakban – néha a rá való hivatkozás nélkül is – ezt a datálást (PAŠUTO 1950: 196; LAMMICH 1973: 19; PERFECKY 1973: 20; FONT 1991: 123, 1993: MAJOROV 2001: 385; FONT 2005: 198, 224; KOTLIJAR 2002: 109, 2005: 278; HOLOVKO 2006: 269; MAJOROV 2011: 183; VOJTOVYČ 2013: 45; JUSUPOVIĆ 2013: 151, 163; vö. még HARDI 2002: 124–125).

Mivel HRUŠEVŠ'KYJ nézete nem minden szempontból volt megnyugtató, különösen amiatt, hogy nem vonta be az idevágó magyar forrásadatokat, tehát nem azonosította közelebbről Benedekünket, a tőle eltérő időrendet követő vélemények is hangot kaptak, bár érdemben HRUŠEVŠ'KYJ óta csak kevesen foglalkoztak kronológiai kérdésekkel. MARTIN DIMNIK, aki nem támaszkodik a magyar forrásadatokra, úgy véli, hogy a kijevei Rjurik halálát megelőzően – amely szerinte 1208-ban történt – fia, Rostislav elfoglalta Halicsot, de apja halála után a halicsiak hozzáállása megváltozott és 1208 őszén elkergették Rostislavot. És abból, hogy a 17. századi Gustynskaja letopis'-ban az 1207–1209. évekre az ultramárciusi évkezdet rendszerét alkalmazták, arra gondolt, hogy ezen évkönyv 1210. évi híradása Benedek halicsi okkupációjáról valószínűleg szintén e rendszert követi, így ezt az eseményt 1209-re tette (DIMNIK 2003: 263–266, 94. j.).

Említésre méltó BRONISŁAW WŁODARSKI alapos tanulmánya 1925-ből, amelyben mindmáig egyedülállóan foglalkozott érdemben időrendi kérdésekkel, figyelembe véve nemcsak a Voskresenskaja letopis' híradásait, hanem Benedek magyarországi pályafutását is. Szerinte Benedek vajda 1209 első felében eltűnik a dokumentumokból, így bizonyára ekkor meghalt, és ezután Mihály nyerte el e tisztséget, tehát Benedek halicsi uralma csak néhány hónapig tartott, 1208 telétől 1209 első feléig. A lengyel történész, nem adva hitelt a Voskresenskaja letopis'-beli évszámnak, a magyar okkupáció kezdetét 1208 telére helyezi, mert szerinte Roman Igorevič 1208 őszén kergette ki a kijevei Rjurik fiát, Rostislavot Halicsból – mely időrendje egyébként szintén bizonytalan –, és az előbbi Benedek azután elfogta és fogolyként Magyarországra küldte (WŁODARSKI 1925: 276, 319). WŁODARSKI nézetéből következik, hogy Benedek rövid ideig vajdai tisztsége megtartása mellett uralkodott Halicsban. Mindenesetre megjegyzendő, hogy az „ősz” évszak megemlézése a 6718. (1210.) év alatt a Voskresenskaja letopis'-ban és egyéb orosz évkönyvekben fontos támpont a kronológiai kérdésben, hiszen Benedekünk ősszel vagy ezután foglalhatta el Halicsot. Vannak WŁODARSKI datálásához nagyjából hasonló nézetet valló kutatók is, bár ők időrendi részletekbe alig mennek bele (HARAJDA 1943: 140; MACHNOVEC' 1989: 371; HOLOVKO 2010: 126). MIROSLAV VOLOŠČUK arra a forrásadatra való tekintettel, amely már 1209-ben Mihályt említi vajdaként, úgy véli, hogy Benedek erdélyi vajda 1208-ban (ősszel) indult Halicsba és fogta el Roman Igorevič-et fürdés közben (VOLOŠČUK 2007: 106, 5. j.; l. még VOLOŠČUK 2014: 118). Azonban tudjuk, hogy Benedek még 1209-ben is volt vajda valameddig. WITALIJ NAGIRNYJ a HVF. külpolitikájáról szóló, jól dokumentált monográfiájában Benedek hadjáratának datálására is sort kerít. Úgy véli egyrészt, hogy a Voskresenskaja letopis' szerint Roman csak 1209 őszén tért vissza Halicsba, ezért az ezután bekövetkezett magyar hadjárat nem helyezhető 1209 ősze elejénél korábbra. Másrészt pedig tekintettel arra, hogy Benedek vajdát még 1209-ben II. András udvarában találjuk, de már az év végén a magyar

oklevelek nem említik őt a tanúk között, NAGIRNYJ feltételezi, hogy a hadjárat időpontja 1209 végére tehető, és az Igoreviček majd 1210 első felében tértek vissza Halicsba (NAGIRNYJ 2011: 155–156, 48. j.; részletezés nélkül hasonlóképpen DĄBROWSKI 2012: 468). Azonban – amint láttuk fentebb – a Voskrenskaja letopis’ Roman Halicsba való visszatérését nem az 1209., hanem az 1210. év alatt közli.

A HVF. történetével foglalkozó kutatók közül tehát csak néhányan voltak tekintettel a magyar oklevelek adataira, Benedekünket (erdélyi) vajdaként említik, és a HRUŠEVŠ’KYJ által javasolt időpontnál egy-két évvel korábbra helyezik Benedek halicsi hadjáratát. Álláspontjuk a magyar oklevelek tanúsága figyelembe vételének következménye. Ha Benedekünk erdélyi vajdával való azonosítása helytálló lenne, akkor még közelebbi kilétéről is számot kellene adni, legalább még egy forrásadat bevonásával. Imre király 1202-es okleveléből arról értesülünk, hogy Benedek vajda kérvényt terjesztett be, azt kérván, hogy a birtokában lévő két falut feleségének, Tota (*Thota*) asszonynak adhassa hitbérül (*dos*) – aki szülőhazáját elhagyva Magyarországra jött, hogy Konstancia királyné szolgálatában maradjon –, és a király jóváhagyta, hogy a feleség az említett falvakat örök jogon megtartsa (LK. 73; UB. 39; RA. 1: 198. sz.). Kézai Simon krónikás is szól arról, hogy Konrád fia Benedek herceg (*Benedictus dux, Conradi filius*) feleségül vette Totát, akit Konstancia királyné magával hozott Magyarországra (KS. 122; SRH. 1. 191). II. András 1221-es okleveléből pedig – amelyben benne foglaltatik Imre király említett 1202. évi oklevele is –, nemcsak arról szerzünk tudomást, hogy Benedek vajda Korlát fia és *dux* (*Benedictus dux filius Korlath*) volt, hanem arról is, hogy a király száműzte őt és elvette összes birtokát (UB. 81; RA. 1: 362. sz.). Bizonyos, hogy a *Konrád* (*Conradus*) a *Korlát* (*Korlath*) alakváltozata (CsnSz. 621).

3.2. Fejtörést okoz az a kérdés, hogy hogyan illeszthető össze a vajda pályafutásában a száműzetésének időpontja, a *dux* cím viselése és a halicsi kormányzói szereplése. Nehéz eldönteni, hogy Benedek, amikor a vajdai méltóságot nem bírta, akkor viselte-e a *dux* címet, vagy mind a kettőt egyidejűleg bírta-e. PAULER GYULA – aki nemcsak az ő korában ismert forrásokat kezelte kiválón, hanem a magyar kutatók közül elsőként hasznosította érdemlegesen a HVÉ. tudósításait máig is elévülhetetlen klasszikus munkájában –, Benedekünket éppen ezzel a Korlát fia Benedek erdélyi vajdával, Imre király egyik híres vitézével azonosította. Véleménye szerint II. András 1208-ban sereget küldött Halics elfoglalására, élén Benedekkel, aki aztán átvette az ország kormányzását, de 1209-ben a halicsiak kérelmére Roman Igorevič saját testvéreivel visszaűzte őt Magyarországra (PAULER 1899. 2: 49–50, 494, 49. j.; HARAJDA 1943: 140). PAULER, aki nem nyilatkozik Benedek száműzetéséről, arra gondolt, hogy a *dux* címet, amelyet Benedek vajda viselt, Imre király idejében a *vajda* címmel felváltva használták (PAULER 1899. 1: 465–466, 403. j.). Tehát ezek szerint Benedekre nézve a *dux* cím viselése Imre király idejére vonatkozik. WERTNER MÓR (1898: 46) szerint a *dux* cím adományozása annak lehetett előzménye, hogy később IV. Béla a szlavón bánoknak a Szlavónia hercege címet adományozta (*banus et dux*; ZSOLDOS 2011: 45, 327. és 331. j.). A vajda eltűnésének körülményeit WERTNER két forrásadat kombinációjával magyarázta meg. Egyfelől – amint láttuk – az 1221-es oklevél szerint Benedek herceget száműzték, másfelől a száműzetés okául WERTNER azt hozza fel, hogy

1210-ben Benedek ama összeesküvés részese volt, amely Géza királyfi Görögországban élő fiainak trónra emelését célozta (WERTNER 1897–1898. 2: 676; MTK. 129; SZABÓ 2009: 86). Az esemény idejét illetően WERTNER egy másik írásában az 1209–1210-es dátumot tünteti fel (WERTNER 1898: 46), más kutatók pedig 1209-re helyezik (FÜGEDI 1986: 82, 128; ZSOLDOS 2011a: 22). A datálási bizonytalanság abból fakad, hogy azon oklevél, amelyben a résztvevők nevének említése nélkül szó esik az összeesküvésről, 1210-es keltezésű, napi kelet nélkül (CDCr. 101; KHO. 40; RA. 1: 256. sz.). Se PAULER, se pedig WERTNER nem kapcsolja össze a Benedek vajda viselte *dux* címet az ő halicsi kormányzásával.

PAULER után Magyarországon hosszú ideig gyakorlatilag senki sem foglalkozott érdemben a HVÉ. magyar vonatkozású híradásaival, kivéve HODINKA ANTAL, aki már 1916-ban közölte a magyar vonatkozású részek orosz szövegét a PSRL. 1906-os 2. kötetéből, valamint párhuzamosan azok magyar fordítását bilingvis kiadványában. HODINKA kevés kommentárral látta el fordítását, ami miatt a HVÉ. tanulmányozása és szakszerű felhasználása lényegében PAULER óta gyakorlatilag stagnált. A Benedekünknek Korlát fia Benedekkel való, PAULER által javasolt azonosítása és halicsi tevékenységeinek időrendje sokáig elfogadott volt a magyar történetírásban. HÓMAN BÁLINT ismert könyvében – amely nincs ellátva jegyzetekkel – azon értelmezéssel találkozunk, miszerint Benedek vajda 1208 és 1209 között „hercegi ranggal állt a halicsi magyar kormányzat élén”, és ezután az 1209-es összeesküvésben való részvétele miatt száműzetésre ítélte a király (HÓMAN 1935: 435, 485, 672; SZÉKELY 2008: 1). A PAULER alkotta időrendet például KRISTÓ GYULA is követni látszik 1986-os munkájában, amely szerint a magyar főúr, Benedek 1208-ban kezdett uralkodni Halicsban, ami azonban 1209-ben véget ért (KRISTÓ 1983: 101; l. még MTK. 128–129; KOSZTOLNYIK 1996: 44). Könyvének 2003-as újabb változatában viszont ezen eseménysorozatot két évvel későbbre helyezte (KRISTÓ 2003: 133–134). KRISTÓ ebben a vonatkozásban nem hivatkozik a szakirodalomra, de feltehetően FONT MÁRTA tanulmányai alapján módosította korábbi nézetét. FONT ugyanis – aki a 20. század utolsó évtizedeiben kezdett publikálni a rusz–magyar kapcsolattörténetről, szakszerűen kezelve a HVÉ. híradásait – egy 1991-es írásában az 1210 vége és 1211 eleje közti időszakra tette Benedek halicsi uralmának idejét, akit szerinte 1211 első felében kergettek Magyarországra, és előkelő halicsi státuszára való tekintettel illettek *dux* címmel (FONT 1991: 123, 133; a szerző számos úttörő tanulmányának összegzése 2005-ben látott napvilágot, amelyben benne foglaltatik lényegében az 1991-es írása is: FONT 2005: 198, 224). Jóllehet FONT hivatkozott az idevágó különböző nézetekre, a datálást adatokkal és elemzésekkel nem támasztotta alá, és nem szólt Benedek vajda száműzetéséről sem.

WERTNER nézetét el nem fogadva, miszerint Korlát fia Benedek 1206 és 1208 között még soproni ispán lett volna (WERTNER 1897–1898. 2: 676), ZSOLDOS ATTILA megjegyzi, hogy valószínűleg ekkor halicsi kormányzó volt, ami szerinte megmagyarázná, hogy később *dux* címmel említik. Majd hozzáteszi, hogy Benedek 1209 utáni eltűnése az országnagyok közül az 1209. évi összeesküvés miatti száműzetésével hozható kapcsolatba (ZSOLDOS 2011b: 288). Kérdéses azonban, hogy Korlát fia Benedek valamikor 1206 és 1208 között valóban volt-e

Halicsban. Amint láttuk, halicsi kormányzásának idejét inkább kicsit későbbi időpontokra szokták helyezni. A HVF. történetével foglalkozó kutatóknak – akikről már szó esett a fentiekben – elkerülte a figyelmét a Benedek száműzetéséről szóló híradás. Kivételként említhetjük MAREK KLATÝt, aki érdekes hipotézist állított fel. Nézete szerint Korlát fia Benedek vajda, ha 1209-ben száműzetésbe került, és 1210 második felében pedig már megjelenik a magyar hadsereg élén Halicsban, akkor bizonyára rövid időn belül kegyelmet kapott és visszatért Magyarországra a száműzetésből. Benedek *dux* címét illetően KLATÝ úgy foglal állást, hogy ez nem köthető össze az előző vajdai méltóságával, hanem inkább a hadvezéri szerepével, amit Halics elfoglalásában játszott (KLATÝ 1998: 82–84). Az említett eseménysor kronológiáját azonban a szlovák kutató nem részletezte. Való igaz, hogy KLATÝ, bár Benedeket PAŠUTÓra támaszkodva helytelenül Boór nembelinek véli, körültekintően járt el, amikor a vajda száműzetéséről szóló információt is bevonta a kérdés vizsgálatába, és ellenmondásokat áthidaló megoldást keresett. Mégis közelebbről kell annak utána járnunk, hogy az események általa adott időrendje, valamint a Benedek pályájának kegyelem általi újrakezdéséről szóló hipotézise összehangolható-e más tényezőkkel.

3.3. Amennyiben Benedekünk valóban Korlát fia Benedek vajdával azonos, az ő halicsi uralmának időrendi kérdése szempontjából nélkülözhetetlen a vajda magyarországi szereplésének pontosabb datálása az 1209. évben. A ránk maradt öt darab hiteles királyi oklevél az 1209. évből, amelyek mind napi kelet nélküliek, számunkra hasznos információval szolgálhat. Az 1209. év éppen az az időszak, amelyben megjelentik egy új állás, az alkancelláré, beékelődve a kancellár és a notariusok közé. Az öt oklevél közül időrendileg az 1. oklevél (RA 1: 240. sz.) Róbert kancellár keze által kelt. Róbert 1209-ben veszprémi püspökké való kinevezésével megvált a kancellári posztjától. Helyette Tamás alkancellár jelenik meg, aki kibocsátja a 2. (RA. 1: 242. sz.), a 3. (RA. 1: 241. sz.) és a 4. (RA. 1: 243. sz.) okleveleket. Az 5. (RA. 1: 244. sz.) oklevél kiállítójaként Tamás már mint kancellár tűnik fel (FEJÉRPATAKY 1885: 36–37; MÁLYUSZ 1973: 11–12; l. még ZSOLDOS 2011b: 107, 110, 348, 353), tehát az öt közül időrendileg ez az utolsó oklevél. Közülük Benedek vajda csak az 1. és 2. oklevelekben fordul elő még Róbert kancellársága végén és Tamás alkancellársága elején. A 3.-ban már Mihályt említik meg vajdaként, a 4.-ben szereplő Benedek újbátori ispánt pedig ZSOLDOS nem tartja azonosnak Korlát fia Benedekkel, akinek pályafutása Imre király idején kezdődött (ZSOLDOS 2011b: 288).

Az 1. oklevél keltezésében II. András király negyedik uralkodói éve (*Regni nostri anno quarto*: RA. 1: 240. sz.), a 2. oklevéltől kezdve pedig az ötödik uralkodói éve szerepel (RA. 1: 242. sz.). Abból a körülményből, hogy II. András uralkodásának kezdetét 1205. május 7-étől vagy 29-étől számítja (KARÁCSONYI 1899: 5–6), az következik, hogy Benedek „uralkodásunk ötödik esztendejében” is, azaz 1209 májusa után is valameddig megtartotta a vajdai méltóságot, míg ettől meg nem vált, és az országnagyok közül véglegesen el nem tűnik. Az 1210. évi oklevélben említett összeesküvés lepleződése pedig nagyjából ugyanekkor történhetett. Valószínű, hogy Korlát fia Benedek vajdai méltóságától 1209 nyarán vált meg. Itt kell megemlítenem Csépan nádor pályafutásának utolsó fázisát is, aki utoljára az 1. oklevélben

szerepel a méltóságsorban, és a 2. oklevélben már Pot (*Poth*) a nádor. Több kutató Csépan nádor 1209-es eltűnését az országnagyok közül azzal hozza kapcsolatba, hogy az 1216. évi királyi oklevél szerint a nádort a Tomaj nembeli Tiba meggyilkolta – akit emiatt halálra ítélték (RA. 1: 310. sz.) –, és ezt a gyilkosságot joggal 1209-re helyezi (KARÁCSONYI 2004: 549; FÜGEDI 1986: 83; C. TÓTH 2001: 57; SZABÓ 2009: 87; ZSOLDOS 2011a: 22). Sőt néhányan összefüggést látnak az 1209-es összeesküvés és e gyilkosság között is (FÜGEDI 1986: 83; ZSOLDOS 2011a: 22). Csépan nádort vélhetőleg 1209 első felében ölték meg, mégpedig Róbert kancellársága legvégén, mielőtt az véglegesen eltűnik az oklevelek méltóságsorából.

Az a vélemény pedig, miszerint Benedek vajda a száműzetés után lett halicsi kormányzó, csak akkor fogadható el, ha a KLATÝ-féle királyi kegyelem hipotézisét követjük. II. András fentebb említett 1221. évi okleveléből, amelyben említés történik Korlát fia Benedek herceg száműzetéséről, még arról is értesülünk, hogy II. András Benedek hitvesének, Totának a férjétől elvett birtokokat visszaadja ama érdemeiért, amelyeket Konstancia királyné szolgálatában – aki férje, Imre király halála után eltávozott Magyarországról –, valamint a „királynénk” szolgálatában szerzett (UB. 81; RA. 1: 362. sz.). A „királynénk” (*regina nostra*) inkább II. András új hitvesére, Jolántára (ZSOLDOS 2005: 107) vonatkozhat, nem a már elhunyt Gertrúdra (PAULER 1899. 2: 49; KLATÝ 1998: 83). Bizonyos, hogy az elkobzott birtokok Gertrúd királyné idején nem kerültek vissza Totához, hanem csak Jolánta királyné idején, amiből arra lehet következtetni, hogy Korlát fia Benedek vajda 1209-es száműzetése és Gertrúd 1213-as meggyilkolása közötti időszakban nem kaphatott kegyelmet a királytól, ha egyáltalán a kegyelemről lehet beszélni. Erre vonatkozólag esetleg hivatkozhatok egy 1223. évi királyi oklevélre, amely szerint II. András korábban a „hüség és szeretett Benedekünk, egykori vajda” útján (*per fidelem ac dilectum nostrum Benedictum tunc temporis woywodam*; UGDS. 27–28; EO. 158; RA. 1: 395. sz.) adományozta a kerci monostornak a vlachoktól elvett földet (Imre király is hasonlóképpen nevezi Benedeket: *dilecto ac fideli ioubagioni nostro Benedicto woyovode*; 1202: UB. 38; RA. 1: 197. sz.). Mindenesetre nehezen képzelhető el, hogy II. Andrásnak oka lett volna már 1209 végén vagy 1210-ben kegyelmet adnia a száműzetésbe küldött Korlát fia Benedeknek, ráadásul *dux* címet adományozva neki és megtéve Halics kormányzójává. Benedek vajda *dux* címe talán címzetes, és azzal állhat kapcsolatban, hogy a vajda Konstancia királyné udvarhölgyét, Totát vette feleségül, ami 1202 táján történhetett. Mellesleg megjegyzem, hogy Gertrúd királyné öccse, Berthold (választott) kalocsai érsek az 1211-ben kelt oklevelében magát „Dalmacie Croacieque dux”-nak nevezi (CDÉS. 1: 132), holott ekkor ő bán volt.

Az eddig előadottak alapján arra lehet következtetni, hogy Korlát fia Benedek vajda az 1209-es száműzetés után nem lehetett Halicsban kormányzó, ez csak a száműzetés előtt, kb. 1209 nyaráig volt lehetséges, tehát nem 1209 ősze, hanem 1208 ősze után néhány hónapig uralkodhatott Halicsban. Azonban vajon minden kockázat nélkül kijelenthető-e, hogy a HVÉ.-ben megemlített Benedekünk azonos Korlát fia Benedek vajdával? PAULER, amikor Benedekünket Korlát fia Benedekkel azonosította, ezzel kapcsolatban azt is hozzátette, hogy ez csak gyanítás, mely azon alapszik, hogy ebben az időben más ilyen jelentékeny Benedek nem

tevékenykedett (PAULER 1899. 2: 494, 49. j.). Megjegyzendő, hogy PAULER idejében még nem létezett megfelelő archontológiai kézikönyv. A 19. század végén WERTNERnek tudomása volt az 1209-es újvári (abaújvári) ispánról és az 1214-es ungi ispánról, az 1205-ös bodrogi ispánról azonban nem, és a tudós ezeket az adatokat nem kötötte össze egy személlyel. Az 1206–1208-as Benedek soproni ispánt és Korlát fia Benedek vajdát ugyanazon személynek tartotta (WERTNER 1897–1898. 1: 440, 460; 2: 676; 3: 115). SZENTPÉTERY IMRE pedig Regestája névmutatójában csak az 1214-es Benedek ungi (ungvári) ispánt tünteti fel külön, és az 1205-ös bodrogi és 1206–1208-as soproni ispánt kérdőjellel, az 1209-es újvári ispánt pedig anélkül a Korlát fia Benedek név alatt szerepelteti (RA. 1: 525–526). Manapság korszerű archontológiai kézikönyv áll rendelkezésünkre ZSOLDOS ATTILA jóvoltából, amelyből megtudhatjuk, hogy az 1210-es években Korlát fia Benedek vajda mellett még egy előkelő Benedek is volt, aki a következő tisztségeket töltötte be: bodrogi ispán (1205), soproni ispán (1206–1208), újvári ispán (1209), ungi ispán (1214) (ZSOLDOS 2011b: 288). Ezek után módfelett nehéz ellenállni azon csábító feltételezésnek, hogy Benedekünk azzal a Benedekkel azonosítható, aki 1214-ben Ung megye ispánja volt.

3.4. A kérdésre, hogy Benedekünk két jelöltje közül melyik jöhet számításba, szerfelett nehéz válaszolni. Ne feledkezzünk el arról, hogy a HVÉ.-ben még egy Benedek, nevezetesen Benedikt Lysy is szerepelt a későbbi események során. FONT MÁRTA azt írja, hogy Benedikt Lysyt HRUŠEVŠ'KYJ és PAŠUTO Korlát fia Benedekkel azonosította (FONT 1991: 126, 2005: 206). Ez a megjegyzése azonban szerintem pontosításra szorul, hiszen a két történész (akárcsak KOTLIAR, HOLOVKO, VOJTOVYČ, MAJEROV, LAMMICH, DIMNIK stb.) a HVÉ.-ben leírtakon kívül nem tud semmit a két Benedek (Benedekünk és Benedikt Lysy) származásáról – mivel aligha jártak utána a rá vonatkozó magyar forrásadatoknak, illetve a magyar szakirodalomnak –, csak arról van szó, hogy Benedekünket és Benedikt Lysyt azonos személynek tekintették. HRUŠEVŠ'KYJ egyébként Benedeket „уор. воєвода”-ként említi, PAŠUTO pedig „венгерский палатин”-nak titulálja. Korlát fia Benedek azonban egyszer sem volt nádor, és ami az ukr. *воєвода* vagy az or. *воевода* szavakat illeti, amelyeket más kutatók is gyakran használnak Benedek titulusaként, itt bizonyára inkább ’hadvezér’ jelentéssel bíró szóként értik, mint Erdély legfőbb méltósága megnevezéseként, avagy (erdélyi) vajdaként. Ízelítőül még megemlítem M. F. KOTLIAR írásait, aki éppen a fentebb említett HVÉ. forráskiadványához készített kommentárokat, és a HVE.-re vonatkozó számos ukrán és orosz nyelvű könyvnek szerzője. KOTLIAR közömbösebb Benedek közelebbi kiléte iránt, például az egyik munkájában szól Benedekről mint nádorról (палатин), egy néhány évvel későbbi esemény kapcsán felbukkanó azonos nevű személyt pedig a tapasztalt és agyafűrt Benedek nádorként említi meg, aki szerinte korábban is járt Halicsban. A történész a Chlebnikov-kódexre támaszkodván nem látja el a második Benedeket a Lysy jelzővel, és nem is tesz több megjegyzést Benedek(ek)kel kapcsolatban (KOTLIAR 2002: 109, 119; 1. még 2005: 278, 281; ZUBRICKIJ 1855: 45; KRYP'JAKEVYČ 1999: 117). Ezenkívül még megemlíteném, hogy VOLOŠČUK, aki jártas a magyar forrásokban is, becses monográfiája névmutatójában a kérdéses személyt a következőképpen szerepelteti: „Бенедикт

Бор, трансильванський воєвода”, akiről másutt pedig kissé részletesebben tesz említést: „колишній воєвода Трансильванії Бенедикт Лисий (*Benedictus filius Korlat*)” (VOLOŠČUK 2014: 449, 304). Azonban rámutattam arra, hogy *Benedykt/Benedikt Bor* nevet viselő magyar előkelő nem létezett, továbbá megjegyzendő, hogy nem Kopasz Benedek, hanem Korlát fia Benedek volt erdélyi vajda.

Az, hogy Benedikt Lysy (Kopasz Benedek) halicsi szereplése, melynek szöveg helyét fentebb idéztem, melyik évre vonatkozik, szintén nehéz kérdés, amelylyel itt nem foglalkozom, csak annyi bizonyos, hogy valamikor az 1214 utáni időszakra helyezhető (vö. DĄBROWSKI 2002: 68, 245. j.). Kopasz Benedek személye a II. András másodszülött fia, Kálmán halicsi trónjáért vívott harcokkal állhat kapcsolatban. Már szoltam arról, hogy főképp az orosz és ukrán történetírásban a két Benedeket egynek tartják, és „Benedikt/Benedykt Bor” néven emlegetik. A 21. századba lépve – tudtommal – Lengyelországban egymás után több alapos monográfia látott napvilágot, amelyek a HVF. történetét különböző szempontokból veszik vizsgálat alá, és közülük háromban – amelyekben joggal nem esik szó „Benedykt Bor”-ról – említés történik Benedekünkről és Benedikt Lysyről is, mégpedig a következő elnevezésekkel: „wojewoda siedmiogrodzki Benedykt”, „Benedykt, palatyn siedmiogrodzki” (NAGIRNYJ 2011: 155, 335); „Benedykt Łysy, węgierski możny” (DĄBROWSKI 2012: 511; vö. 2002: 316, „Benedykt Łysy, węgierski wojewoda, dowódca załogi w Haliczu”); „namiestnik węgierski Benedykt”, „Benedykt Łysy, wojewoda węgierski” (JUSUPOVIĆ 2013: 151, 163, 248, 338). Mind a három szerző az általuk írt sorokból ítélve a két Benedeket azonos személynek tartja, bár részletekbe menően nem foglalkoznak ezzel a kérdéssel. Együttal megemlítem, hogy NATAŠA PROCHÁZKOVÁ (1998: 66–69) szlovák történész a két Benedeket „sedmohradský vojvoda Benedikt”-ként említi, tehát szintén az azonosságuk mellett szól. Az a nézet, miszerint a két Benedek (Benedekünk és Benedikt Lysy) azonos Korlát fia Benedek vajdával, csak akkor tűnik valószínűnek, ha a vajda pályaképebe megfelelően be lehet illeszteni az 1209-es hivatalvesztését és száműzetését.

WŁODARSKI – aki a múlt században a HVF. történetére vonatkozóan több értékes tanulmányt publikált, és szintén helyesen nem szerepelteti „Benedykt Bor”-t – a megkülönböztetés híve, és az egyiket „wojewoda”-nak, a később felbukkanó másikat pedig „namiestnik” -nek (helytartó) nevezte, hiszen – amint láttuk – szerinte az előbbi már 1209-ben elhunyt (WŁODARSKI 1966: 65, 25. j., 301, 1925: 298–299, 3. j.; CHRZANOWSKI 2013: 73, 321. j.). Azzal kapcsolatban, hogy egy Benedek mint ungi ispán szerepel II. András 1214. évi oklevelének méltóságnév-sorában, a lengyel történész megjegyzi, hogy mivel ezt a személyt a tanúsor majdnem utolsó helyén említik, nehéz egynek tartani azzal az előző Benedekkel, aki magas pozíciót töltött be. Szerinte 1219-től ismét felbukkan néhány Benedek, s egyikük azonos lehet azzal a Benedekkel, aki az 1215. évi esemény kapcsán szerepel a HVÉ.-ben (Ezt a Benedeket WŁODARSKI – furcsa módon – a ’kopasz’ jelzővel nem látja el. WŁODARSKI 1925: 298–299, 3. j.; l. még 1966: 65, 25. j.). A két személy megkülönböztetése más kutatóknál is megfigyelhető WŁODARSKI kutatásaitól függetlenül („Benedikt [Benedict] Bor, Hungarian voyevoda” és „Benedikt [Benedict] Lysyj, Hungarian voyevoda”, PERFECKY 1973: 149, vö. 133, 32. j. –

PERFECKY valójában összekeveri a két Benedeket; „Бенедикт, угарски војвода” és „Бенедикт Телави, угарски војвода”, HARDI 2002: 233), bár alig indokolják meg a megkülönböztetést (vagy annak ellenkezőjét). PAULER (1899. 2: 56) sem tartotta őket ugyanegy személynek, jóllehet nem részletezte a kérdést. Bizonyára azért nem, mert tudomása volt arról, hogy Korlát fia Benedek vajda 1209-ben eltűnik az oklevelek méltóságsoraiból. FONT is megkülönbözteti a két Benedeket, és ugyanakkor jelezte, hogy a magyar oklevelekben a kopaszságra utaló *calvus* jelzővel ellátott Benedeket nem találunk. A történész, aki azonban nem szól Benedek vajda száműzetéséről, PAULERrel szemben a vajdát az 1210–1211-es halicsi esemény kapcsán is szerepelteti, és ugyanakkor Benedekünkkel kapcsolatban említést tesz a „Bor nembeli Korlát fia, Benedek erdélyi vajda”-ról (FONT 1991: 122, 2005: 197, 206; vélhetően FONT tanulmánya hatására KLATY [1998: 81–82] is hasonló személynévre gondol, aki azonban ugyanegynek tartja a két Benedeket). Ez „Bor nembeli Bánk bán” és „Korlát fia Benedek vajda” összekeveredése eredményének tűnik, ami a PÓR ANTAL által adott hasonló elnevezésre is, valamint a „Benedikt/Benedykt Bor”-ra is emlékeztet.

Most, pontosítva és kiegészítve a WŁODARSKI írta fenti sorokat, megjegyzem, hogy az 1210-es években legalább három előkelő személy viselte a *Benedek* nevet, és a kettőről fent már említést tettem. A harmadik Benedek pályaképe a következő: szolnoki ispán (1217), nyitrai ispán (1219), újvári ispán (1220), udvarispán (1231–1232) (ZSOLDOS 2011b: 288). Ezenkívül figyelmet érdemel egy érdekes adat, amely Gothard alnádor 1264-i oklevelében található: *Benedictus Calvus [...] de genere Opuz*, aki egy peres ügy kapcsán felbukkan (RP. 128–130; az *Opuz* nemzetségről l. KARÁCSONYI 2004: 138–140). Rögtön felmerül a gondolat, hogy az *Apc* (*Opuz*) nembeli Kopasz (*Calvus*) Benedek vajon azonos személy lehet-e a HVÉ.-ben említett Benedikt Lysyvel, azaz szintén Kopasz Benedekkel? Az azonosítás nehézségekbe ütközik, hiszen közel fél évszázadnyi idő választja el a két eseményt.

Hogyha Benedekünk nem azonos Benedikt Lysyvel, időrendileg nézve nincs kizárva, hogy az előbbi személy az 1209-ben száműzött Korlát fia Benedek vajdával ugyanegy. Ez következésképpen azt is jelenti, hogy ő legkésőbb valamikor 1208 ősze és 1209 nyara között uralkodhatott Halicsban, vajdai tisztsége megtartásával. Ezt azonban kevésbé tartom valószínűnek. Ha viszont azonos, abból az következik, hogy az 1209-ben hivatalvesztést elszenvedett és száműzött Korlát fia Benedek vajda semmiképpen sem jöhet szóba Benedekünk jelöltjeként, hiszen Benedikt Lysy az 1214 utáni időkben bukkan fel Halicsban.

3.5. Amennyiben elvetjük a Benedekünknek Korlát fia Benedek vajdával való azonosságáról szóló nézetet, magától értetődően megszabadulhatunk a vajda *dux* címével és a száműzetésével kapcsolatos problematikától. Ez esetben már csak azzal a fentebb említett Benedekkel lesz dolgunk, aki II. András trónra léptével majdnem egy időben kezdte pályafutását először bodrogi ispánként. Tekintettel arra, hogy a fent említett öt 1209-es királyi oklevél közül időrendben csak az 1. kelt május előtt, a többi négy pedig mind ezután, és a 2. oklevélben (RA. 1: 242–243. sz.) Mártont, a 4. oklevélben pedig Benedeket említik újvári ispánként (RA. 1: 243. sz.), valószínűnek látszik, hogy az utóbbi kiállításának ideje nagyjából a mondott év nyarára vagy inkább őszére helyezhető. Benedek ekkor vette át az újvári is-

pánságot elődjétől, Mártontól, aki 1209 májusa után még valameddig újvári ispán volt. Valószínű tehát, hogy Benedekünk halicsi uralmának ideje 1209 őszénél még későbbre tehető, ha ez az ispáni méltóságától való megválása után következett be.

A Patriaršaja ili Nikonovskaja letopis' lakonikus rövidséggel tudósít az 1210. év alatt arról, hogy Rjurik fia Rostislav uralkodott Halicsban, és (a halicsiak) szeptember 4-én elkergették Roman Igorevičet; ősszel elkergették Rostislav Rjurikovičet, és Roman Igorevičet testvérével együtt ültették a halicsi trónra (PSRL. 10: 60). Az esemény hónap és nap megjelölése nélkül ugyan, de a Moskovskij letopisnyj svod-ban (PSRL. 25: 108), a fent említett Voskresenskaja letopis'-ban és egyéb évkönyvekben is olvasható, szintén az 1210. év alatt. Különös tekintettel az óorosz évkönyvekben említett évszakra, az őszre (az 1210. év alatt), amikor is a halicsiak elkergették Rostislav Rjurikovičet Halicsból, és Roman Igorevičet ültették trónra, valamint figyelembe véve azt, hogy a HVÉ. szerint Benedekünk volt az, aki röviddel ezután ezt a Romant elfogta és Magyarországra küldte, feltételezhetjük, hogy Benedek újvári ispáni kinevezése után rögtön, 1209 őszén vagy végén nem vezethetett hadat Halicsba, hanem leginkább egy évvel később, miután megvált az ispáni tisztségtől. Figyelembe véve azt, hogy 1211 késő nyarán vagy kora őszén Pot nádor vezérlete alatt a magyar seregek Halicsban hadakoztak (PSRL. 2²: 724–727; HODINKA 1916: 317–323; II. Andrásnak az 1212-ben Pot nádor számára kiállított adománylevele [C. TÓTH 2001: 66] valószínűsíti ezen katonai esemény 1211-re való datálását), azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Benedek azelőtt, 1210 késő ősztől 1211 kora tavaszáig, tehát közel fél évig volt halicsi kormányzó. Ez az időrend – ha csak a végkövetkeztetésemet nézem – nagyjából egybeesik HRUŠEVŠ'KYJével. Ehhez a kronológiához az ukrán tudós nem a magyar források tanúsága alapján, hanem a Voskresenskaja letopis'-ben említett évszámra támaszkodva jutott, mégpedig Benedekünk közelebbi meghatározása nélkül (HRUŠEVŠ'KYJ 1993: 573). Mellesleg megemlítem, hogy a Gustynskaja letopis', amely a 17. századból való kései kompilációs mű, és a mai Ukrajna területéről származik, az 1210. évnél nemcsak Benedek halicsi uralmáról tudósít, hanem a Halicsból való kiűzéséről is (PSRL. 40: 111–112; SUSZKO 2003: 180).

Benedek mint az első adatolt ungi ispán a leleszi monostor alapítólevélének méltóságsorában bukkan fel (az oklevelet, amelyre már WŁODARSKI is hivatkozott, sokáig hamisítványnak minősítették; hitelére I. ÉRSZEGI 2003: 13–19, 28; I. még ULIČNÝ 2002: 229–232; vö. CDES. 1: 144; RA. 1: 295. sz.; KRISTÓ 1988: 415–416). Halics felé az út – ha a szomszéd Zemplén megyében lévő Leleszből (szlk. Leles) indulunk ki – Ungváron (ukr. Ужгород) keresztül az Ung folyó mentén nagyjából északkeleti irányban haladva, végül az Uzsoki-hágón (ukr. Ужоцький перебал) át a Kárpátok hegyvidékén keresztül vezetett. II. András 1213 szeptemberében minden bizonnyal ezen az útvonalon keresztül szándékozott hadba vonulni Halics felé (PSRL. 2²: 728–729; HODINKA 1916: 326–327). Mivel ezekben az időkben a megyerangsorban Bács, Bodrog, Bihar, Pozsony és Sopron megyéket politikailag igen előkelőnek tekintették, és az ötösfogatot Moson és Újvár követte (NÓGRÁDY 1995: 170, 174), még ha csak megyeispáni pozíciókban is volt, ennek a Benedeknek a politikai karrierje nem lehetett jelentéktelen, hiszen először bodrogi, majd soproni, újvári és végül ungi ispán volt.

Elképzelhető, hogy II. András 1214-ben azért nevezte ki Benedeket az akkoriban nem valami jelentősnek tartott Ung megye élére, hogy megerősítse a határvármegyét a Halicsba irányuló expanziós politikájának alátámasztásául. Nem sokkal ezután a szepesi várban (szlk. Spišský hrad)² találkozott a magyar király és Leszek krakkói fejedelem, hogy tanácskozzon a dinasztikus házasságkötésről és a halicsi terület sorsáról. A magyar király ennek értelmében eljegyeztette másodszülött fiát, Kálmánt a lengyel fejedelem lányával, Salomeával, majd a halicsi trónra ültette (PSRL. 2²: 731; HODINKA 1916: 330–333), amiben vélhetően Benedek ungi ispánnak is volt szerepe.

Most azt a kérdést kell feltennem újra, hogy a szóban forgó Benedek azonos-e Benedikt Lysyvel. A *Benedek* név igen gyakori ebben a korban, de II. András magyar király uralkodásának első két évtizedében az e nevet viselő előkelők száma nem számottevő, így nehéz elképzelni, hogy két azonos nevet viselő személy véletlenül került volna ugyanoda, Halicsba egy évtizeden belül. A HVÉ.-ben két ízben szerepel egy *Mika* nevű magyar, az egyik alkalommal *Mika Bradaty* (Szakállas Mika) néven az alább tárgyalandó Bankó társaságában, a másik helyen pedig jelző nélkül (PSRL. 2²: 724; HODINKA 1916: 319), de kétségtelen, hogy ebben az esetben ugyanarról a személyről van szó. Figyelembe véve ezeket a körülményeket – meggyőző érvelés nélkül – megkockáztatom azt a feltevést, hogy a két Benedikt (Benedekünk és Benedikt Lysy) ugyanegy személyre vonatkozik. Benedekünkre tehát, aki 1210 késő ősztől 1211 kora tavaszáig halicsi kormányzó, 1214-ben pedig ungi ispán volt, az 1210-es évek második felében valószínűleg ráragasztották a „kopasz” jelzőt Halicsban, ahol tehát ismét feltűnt, mégpedig most a gyermek Kálmán mellett.

(Folytatjuk.)

SENGA TORU
Budakeszi

² A találkozás helyszínét („во Зпиши”) gyakran Szepessel (vö. Szepesség; szlk. Spiš; le. Spisz; ném. Zips) azonosítják (PAULER 1899. 2: 54–56; WŁODARSKI 1925: 290–291; HARAIDA 1943: 147; PAŠUTO 1950: 149, vö. 200; FONT 2005: 204–205; HOLOVKO 2006: 276–278; NAGIRNYJ 2011: 171; DĄBROWSKI 2012: 83; ALEKSANDROVYČ–VOJTOVYČ 2013: 52; CHRZANOWSKI 2013: 72). Ez önmagában véve nem helytelen ugyan, de e helynév egy tág területet jelöl, így magam konkrétabban a szepesi várra gondolok, amelynek építése III. Béla korára esik, és a 13. század első harmadában új tornyot kapott (SLIVKA 1989: 87; 1249: *in castro Scypus*, CDES. 2: 230; RA. 1: 910. sz.; vö. PROCHÁZKOVÁ 1998: 66; HARDI 2002: 134).